

системах єдність із природою усвідомлюється як повне злиття і зникнення психічної межі між людиною та навколишнім [9].

Такий аналіз розвитку еколого-педагогічних світоглядних засад у процесі соціогенезу ні в якій мірі не є його періодизацією. Характеристики антропоцентричної та екоцентричної тенденції вишиковуються не в тимчасовій, а в якісно педагогічній послідовності. Іншими словами, наступний в якісному відношенні рівень не обов'язково є наступним за часом, а може співіснувати з попереднім і навіть виникнути хронологічно раніше. Крім того, якщо антропоцентрична тенденція відбиває етапи розвитку масового екологічного світогляду, то екоцентрична – швидше етапи розвитку філософських, конкретно наукових та педагогічних концепцій і відповідних суспільних рухів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV–XVIII. – М.: Мир, 1986. – Т.1. – 624 с.
2. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М.: Наука, 1988. – 520 с.
3. Гайденок П.П. Еволюція поняття науки / XVII–XVIII вв. / – М.: Просвещение, 1987. – 48 с.
4. Герасимов И.П. Методологические аспекты экологизации современной науки // Вопр. философии, 1978. – № 11. – С. 61–72.
5. Дежнікова Н.С. Екологічна культура: грани восприятия // Биология в школе, 1995. – № 3. – С.23–25.
6. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Екологічна педагогіка і психологія. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 480с.
7. Кочергин А.Н., Марков Ю.Г., Васильев Н.Г. Екологічне знання і свідомість. М.: педагогіка, 1987. – 224 с.
8. Крисаченко В.С. Екологічна культура. – К., 1996. – 318 с.
9. Крисаченко В.С. Людина і біосфера (екологічна антропологія). – К., 1998. – 512 с.
10. Тайлор Э.Б. Первобытная культура. – М.: Мир, 1989. – 573 с.
11. Тайнби Дж. Постыжение истории. – М.: Прогресс, 1991. – 240 с.
12. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М: Мир, 1987. – 240 с.

УДК 378.1

Білюк Н.С.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ІДЕАЛУ ЖІНКИ

Одним із головних покликань вітчизняної освіти в умовах трансформації українського суспільства є створення у молодого покоління фундаментальних начал тих духовних цінностей, котрі мали важливе значення стимулів людського життя і діяльності і в основі яких лежить певна національна ідея й водночас загальнолюдські ідеали. Культурно-освітні, історичні зміни в суспільстві зумовлюють також зміни й у формуванні духовності особи, її світоглядних інтенцій. Важливим завданням є виховання української особистості, яка буде здатна повністю реалізувати себе в соціумі через гармонію з внутрішнім “Я” та гуманістичну взаємодію з навколишнім світом.

Виховання – це гуманістичний, особистісно орієнтований процес, для якого потрібно зрозуміти, на який образ людини воно спрямоване.

Вже з давніх-давен люди намагалися знайти ціннісне ядро духовного виховання. Великі філософи намагались уявити собі та теоретично обґрунтувати образ ідеальної людини як зосередження фундаментальних цінностей доброчинності. Наприклад, Конфуцій ввів поняття певної синтетичної якості “жень”, яке цілком відповідає сучасному розумінню гуманності, людяності і проявляється в таких якостях як справедливість, щирість, вірність тощо. Із цієї якості Конфуцій виводив свою мету виховання “благородного мужа”, згідно з

якою виховання має відігравати важливішу роль, ніж походження. Водночас у Греції сформувалось поняття “калокагатхії” (“сукупність чеснот”) як ідеалу фізичної і моральної досконалості, яке було розвинуто у вченнях про виховання Сократом, Платоном, Аристотелем та іншими великими греками [7: 28].

З тих давніх часів майже всі мислителі – і не лише педагоги – зверталися до проблем виховання фундаментальних добродійностей.

Щодо еволюції морально-естетичного ідеалу у власне українському суспільстві, то можна визначити такі типи світосприймання в українській культурі залежно від трансформацій суспільства: християнський (XIV–XVIII ст.), народницький (XIX ст.) та концептуальний (XX–XXI ст.) [3: 109].

Саме християнство, не замкнене у межах одного народу, його мови і звичаїв, внаслідок синтезу різних традицій стає культурним джерелом для розвитку культури різних народів. Основоположні цінності християнства стали основою для синтезу в Європі моральних ідей античності – істини, добра краси – з християнськими постулатами активного ставлення людини до світу, універсальності, звернення до особистості як до носія історичної відповідальності. Ідеали християнства інтегрувалися з моральними цінностями певного народу, вибудовуючи ціннісний світ сім’ї, стосунків між дітьми та батьками. Нині вони є невід’ємною частиною сучасної культури і прямо чи дискретно впливають на життя кожної людини й суспільства в цілому. Це надає їм особливої ваги в процесі виховання молоді.

Християнське світосприймання формувало відповідний тип особи, духовність якої забезпечували орієнтація на біблійне вчення, суворе дотримання заповідей, ідеали послуху та вірності. Велике значення мали людські чесноти, традиції патріархальної родини, визначальна роль у становленні внутрішнього світу особи належала сім’ї [3: 109].

Морально-естетичним ідеалом християнства є образ Богоматері, що завжди був “уособленням доброти” [1: 84], краси, ніжності, гідності та величі. Фігура Матері є основою майже всіх давніх релігій, і в образі Марії в зашифрованому виді зберігається Велика Мати, “вічна Жіночність”. Абсолютна Краса, втілена в Богоматері, невіддільна від безкінечного високого і чистого суму. Образ матері у розписах Діонісія [1: 90] доповнюється ідеалом жіночої краси, грації, витонченості, одухотворений почуттями задушевності, ніжності, ліричного суму, світлого жалю. Ідеал безкінечної любові, милосердя, співчуття, ніжності і краси злився з ідеалом вічної Жіночності, можливої лише за злиття Дівства та Материнства, став символом жіночого начала божественного світу. Живопис Діонісія – це гімн ідеальній жіночій красі у всій її повноті та багатогранності, у цілісності краси душевної, шляхетності, цнотливості і краси зовнішньої.

Народницький тип світосприйняття характеризується ідеєю захисту пересічної особи, що породжує тип бунтівної людини. В структурі ідеалу набувають значення такі риси як самопожертва, ідея захисту прав інших, боротьба за культуру й освіченість на національному ґрунті, усвідомлення необхідності пізнавати душу, знаючи, що в ній ключ всього [3: 110].

Основні риси духовності особи наприкінці XIX – початку XX ст. яскраво виражені у творчості Тараса Шевченка: людина, її душевне єство, єдність з рідним краєм, ідеал вільного духу, боротьба за визволення, прагнення національного та політичного визначення.

Потрібно також розглянути виховний ідеал Лесі Українки. Патріотизм як національна цінність і складова виховного ідеалу простежується у всій творчості Лесі. Сама письменниця була щирою українською патріоткою з притаманним глибоким почуттям гідності свого етносу. Вивчаючи її твори, дістаєш висновку, що найстрашнішим для поетеси є духовне рабство, моральна деградація людини, суспільна пасивність, безпорадність і слабкість духу. Тож ідеалом для Лесі є духовно багата особистість, здатна боротися за волю свого народу, його національні інтереси, національну гідність, толерантна у своєму ставленні до інших народів. Героїні її творів уособлюють такі якості, як патріотизм, почуття обов’язку перед Вітчизною, гідність, щирість, волелюбність і свобода духу. Творчість письменниці просякнута повагою до жінки-матері, через образ матері і дитини висловлюються найніжніші почуття ласки, любові [4: 31].

Складовими виховного ідеалу поетеси є такі загальнолюдські цінності як чесність, гідність, гуманність, співчуття до ближнього, вірність, любов до свого народу. Ідеалом можна вважати вже саму постать цієї геніальної та мужньої жінки.

Мислителі концептуального світосприйняття узагальнюють набутки християнського й народницького світобачення. Для концептуального світосприймання надзвичайно важливими є самооцінки індивіда, на які вплинуло випробування економічною кризою та втрата ідеологічних орієнтирів [3: 113]. Суттєвим аспектом зростаючої значущості духовної сфери є докорінна зміна морально-психологічної зміни в суспільстві, інтенсифікація розвитку всіх його сфер.

В сучасних умовах модернізації та глобалізації суспільства особливої актуальності набуває унікальність особи. Проблема цінності людської особистості органічно пов'язана з її всебічним розвитком. Тому великого значення набуває проблема формування морально-естетичного ідеалу як однієї з необхідних умов для саморозвитку, самовдосконалення й гармонійного формування особи.

На особливу увагу заслуговує проблема формування морально-естетичного ідеалу жінки оскільки сьогодні життєва практика свідчить про послаблення жіночості, зневажливе ставлення до жіночого призначення. Такі явища є причиною серйозних суперечностей у становленні сім'ї, шкодять моральному вихованню дітей. Коли мова йде про здорову, щасливу сім'ю, маємо на увазі здоровий народ, сильну державу.

Згідно з результатами соціологічного дослідження, проведеного Н. Сінкевич, метою якого було з'ясувати стан сформованості морально-ціннісних орієнтацій в старшокласниць, ідеал існує у 52% школярок, і лише 1/3 з них мали за ідеал реальну особу. Ніхто з респондентів не назвав мати або вчителя, і лише одна дівчина назвала близьку людину – сестру [6: 29]. Це викликає занепокоєння, адже від того, з ким порівнює себе особа, що зростає, залежить внутрішній образ “Я”, здатність в майбутньому створювати близькі емоційні стосунки і, нарешті, мати родину [5: 49]. Мати як ідеал та модель для наслідування – перш за все турботлива, добра, любляча. Але для більшості молодих дівчат ідеал жінки – гарна, багата, щаслива. Тобто дівчина орієнтується не стільки на здатність любити та жертвувати, яку бачить у матері, а на активність, удачу, успіх, амбіційність та заповзятливість.

Ці результати підтверджують і дані соціологічного дослідження Л. Вірковського. Зокрема, 70% опитаної молоді відповіли, що взагалі не мають ідеалів [6: 29].

Щодо рис, властивих ідеалу, були названі: щирість, інтелігентність, доброзичливість, гарна зовнішність, уміння робити кар'єру, рішучість, відвертість, доброта, вихованість та ін. Лише невеликий відсоток школярок назвали таку рису, як жіночість. Між тим, ряд вчених (А. Хріпкова, А. Колесов, І. Кон, В. Каган та ін.) вважають формування уявлень про жіночість однією з головних умов підготовки дівчат до дорослого життя. На їхню думку, жіночість безпосередньо впливає на міцні шлюбні стосунки.

Література і мистецтво завжди вважали головною красою жінки її жіночість. Однак, сьогодні ми зустрічаємося з фактом, що для багатьох підлітків це поняття вичерпується лише зовнішніми атрибутами.

Слід визначити, що ідеали жіночості трансформувалися з часом. Якщо в XIX столітті жінка мала бути ніжною, гарною, ласкавою і залежною, то в XX столітті через політичні катаклізми суспільство потребувало й отримувало терплячу, невибагливу жінку, здатну витримати всі труднощі та злигодні, що випали на долю її родині та чоловіку, здатну пожертвувати своєю кар'єрою, творчим самовираженням заради кар'єри або планів чоловіка. “Статева ідентичність тургеневської дівчини та не менш відомої некрасовської жінки – скоріш чоловіча, ніж жіноча. Сила духу, рішучість, ініціативність – ось за що її цінують. Взагалі, це надія та опора, це чоловік, але з комплексом неповноцінності жінки, завжди готової поступитися” [5: 51]. Зараз жіночість – це не слабкість і наївність, а духовна сила – розвинутий розум та почуття, які витончено переплетені з жіночою ніжністю. У

сьогоднішній жіночій самосвідомості з'явилися нові риси: жінка повинна бути освіченою, енергійною, що раніше було привілеєм чоловіків.

Занепокоєння викликає той факт, що проведене опитування виявило, що 50% респондентів не готові до виконання подружньої та материнської ролі, хоч більшість опитуваних вважають щастям у житті створення благополучної родини [6: 29].

Відсутність у молоді знань про призначення жінки, про її місце в суспільстві блокують формування таких моральних якостей як гідність, порядність.

Гостро стоїть проблема дозвілля молоді, оскільки залучення до викривлених цінностей масової культури може сприяти формуванню прагнень і почуттів, далеких від ідеалів добра, співчуття, жіночості, вірності, материнства.

Саме тому необхідна виховна робота спрямована на формування морально-естетичного ідеалу жінки у молоді.

Таким чином, практичний досвід і теоретичні узагальнення вказують на важливу роль морально-естетичного ідеалу жінки, матері у формуванні особистості людини. Усвідомлення цього спонукає широку науково-педагогічну громадськість до активного використання досвіду та традицій виховання у молоді шанобливого ставлення до жінки-матері у виховному процесі як загальноосвітньої школи, так і вищих навчальних закладів, що сприяє успішному вирішенню проблеми формування у молоді морально-естетичного ідеалу жінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белова Д. Образ богоматери – естетический идеал православия // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 7. Философия. – 2001. – № 5. – С. 84–94.
2. Дорошенко К. Гуманістичний ідеал старшокласників: дослідження проблеми // Рідна школа. – 2002. – № 2. – С. 24–26.
3. Корецька А. Духовність особи в умовах трансформації українського суспільства (Історико-теоретичний аспект) // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 108–113.
4. Опанасенко Н. Виховний ідеал Лесі Українки в сучасній школі // Рідна школа. – 2004. – № 6. – С. 30–32.
5. Пронина Е. “Барбизм” и “ягизм” в наши дни // Прикладная психология. – 2000. – № 5. – С. 48–54.
6. Сінькевич Н. Формування морально-ціннісних орієнтацій у старшокласниць // Рідна школа. – 2000. – № 1. – С. 29–30.
7. Шумра Л. Загальнолюдські моральні цінності як основа духовного виховання // Рідна школа. – 2004. – № 6. – С. 28–30.

УДК 378

Гавриленко Ю.М.

РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО РІВЕНЬ САМООЦІНКИ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛІВ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

Формування здорового способу життя (ЗСЖ) дітей і підлітків стає однією з найактуальніших проблем сучасної школи, оскільки в Україні зменшується кількість здорового населення [3; 4; 7]. У дослідженнях медиків, соціологів, психологів наводяться суперечливі дані, проте в цілому тільки від 20 до 5 відсотків населення України можуть вважатися здоровими [10; 13]. Оскільки пріоритети первинної профілактики загальноновизнані, а формування здорового способу життя найефективніше можливе в умовах освітньої установи, з позицій системного підходу необхідно оцінити основні чинники, що визначають формування культури здоров'я учнів [8].

Валеологічна освіта у загальній педагогіці та історії педагогіки охоплює певний пласт предмета вивчення і як результат – різноманітність поглядів на валеологічну освіту (Н.О.Аветисов, В.І.Бобрицька, І.І.Брехман, М.В.Гриньова, О.Д.Дубогай, О.О.Дубровський, В.М.Єфимова, М.І.Хижняк). Серед провідних результатів досліджень відзначимо